

Віра ФРИС:

Ярослав Ісаєвич. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми.
Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 518 с.

Минуло вже трохи часу як побачила світ книга академіка Ярослава Ісаєвича. Відбулися перші знайомства з текстом, презентації. І замість того, аби потроху почав забуватися факт її появи, зауважую, що на полицях у дослідників книги, краєзнавців та викладачів вона займає місце серед праць, які найбільше використовуються, дедалі частіше раджу студентам скористатися нею для написання курсових та дипломних робіт та й сама раз у раз зазираю в текст, використовуючи її як довідник чи для зіставлення своїх думок та гіпотез з думками автора.

Темою книги є розвиток книгописання, книговидання і друкарства на тих землях, де здавна жили предки українців і де на основі інтеграції протоукраїнських етнічних груп сформувалися український народ і українська нація.

У вступі максимально повно подано інформацію про джерела та історіографію, Автор впровадив до наукового обігу невикористовувані в українській науці праці Дмитра Бучинського (с. 29), Любомира Винара (с. 29), Льва Біласа (с. 92). З повагою до попередніх дослідників вказуються і неточності, і поверхові оцінки в їхніх публікаціях, зокрема в працях Івана Огієнка.

Далі – вступний розділ про рукописну книгу. Тут слушно підкреслено, що історія рукописання на теренах України починається з античної доби (с. 43), а також наголошено на тому, що Остромирове Євангеліє найдавніший датований рукопис доби Київської Русі, але серед збережених фрагментарно є й такі, що на підставі мовного та кодикологічного аналізу вважаються ранішими.

Далі – розділ, у якому особливу увагу приділено початкам українського книговидання, зокрема передумовам виникнення і розвитку друкарства, першій друкованій книжці українського автора, початкам кириличного друкарства, першій друкарні у Львові та Острозі і підготові видання Острозької Біблії – на початковому етапі видання книг друкарні закладали діячі, які були здатні згуртувати навколо себе інтелектуальні сили, і готувати видання до друку та фінансувати їх. Автор слушно показує легендарний характер тверджень про започаткування друкарства на теренах України в Грушеві, що здійснив Швайпольт Фіоль або Степан Дропан у Львові чи про початки київського друку (с. 88, 89, 167). Розглядається і книговидання Івана Федорова у контексті інших першодруків, що, однак, не применшує його значення в історії української книги.

У наступному розділі досліджено роботу друкарень України на зламі XVI–XVII ст., зокрема книговидавничу діяльність Острозької академії, Львівського Ставропігійського братства (особливо хочеться наголосити на слушній гіпотезі про час викупу цієї друкарні с. 139–140), єпископської друкарні в Стратині та Крилосі, а також початки друкування латинським шрифтом, про значення для України друку латинськими літерами (латинською та польською мовами), зокрема й у Замості.

У своїй книзі автор про друкарів говорить як про діячів культури (с. 149–150, 187 та ін.), адже саме вони були серед учасників того культурного середовища, в якому функціонувала книга, і водночас були її творці.

Значну увагу приділено і розвиткові друкарства в Україні від 1616 р. до початку козацьких воєн, а також розвиткові видавничих осередків та друкарень другої поло-

вини XVII–XVIII ст. Особливий інтерес викликають факти про друге видання Катехізиса (с. 189, прим. 103), які встановив автор про підготову до нового перекладу Біблії (с. 195), Самійла Роголю (с. 189), про роботу Тимофія Вербицького в друкарні Кирила Ставровецького, про Михайла Сльозку (с. 215–216), Унівську друкарню (с. 218).

Попередні автори (Огієнко, Маслов) групували матеріал за регіонами, однак автор пішов іншим шляхом і дослідив питання крок за кроком – за періодами і лише в їх межах – за регіонами, що дало змогу виявити специфіку окремих періодів. Особливо цінні параграфи про тематику, організацію книговидання, поліграфію і оформлення видань, в т.ч. німецькою, єврейською мовами, періодику, підручники та про книгорозповсюдження.

Хочеться підкреслити, що в книзі спеціально наголошено на термінах *книговидання* і *друкарство*, аргументовано доведено, що саме ці терміни властиві українській мові з XVI ст. і передають суть тих процесів, про які йдеться в книзі. Ярослав Ісаєвич слушно відмежовується від запозиченого слова “книгодрукування” (с. 435). Загалом у дослідженні значне місце відведено висновкам про мову книг, автор наводить переконливі узагальнення (с. 55–56, 379–392). У дотеперішніх працях висновки будувалися на прикладі окремих найважливіших видань, а тут узагальнено дані на підставі аналізу всіх книг (досить повно взятих на облік у каталозі Я. Запаска та Я. Ісаєвича¹), наведено статистику за друкарнями, мовою, тематикою (с. 307–309, 321, 331 та ін.).

Важливими є висновки про типологічні подібності українського і західноєвропейського книговидання, які докладно проаналізував М. Гізеке (с. 422–423), вплив на російську книжку (с. 425, 429). Зроблено й побіжний огляд сучасного стану та перспективи українського книговидання.

Книга фактично є нарисом історії культури, автор показав своєрідність українських культурних надбань і їхній європейський контекст. Висвітлюються релігійна думка, освіта й наука, оформлення книги подано в контексті змін мистецьких стилів. Книга багато ілюстрована матеріалами з архіву автора та старанно відібраними копіями з інших архівів і джерел, що сприяє кращому розумінню та сприйняттю викладеного матеріалу.

Підсумовуючи, хочеться наголосити, що праця Я. Ісаєвича вийшла в дуже потрібний момент, стала у пригоді багатьом: дослідникам, студентам та всім, хто цікавиться історією книги в Україні і ще довго буде потрібна вченим, оскільки спирається на міцну наукову основу.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2004

Прийнята до друку 27.12.2004

---

¹ *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам’ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981. – Кн. 1 (1574–1700); Львів, 1984. – Кн. 2, ч. 1. (1701–1764), ч. 2. (1765–1800).